

Biuletyn

Koła Miłośników
Dziejów Grudziądza

Rok III: 2005

Data odczytu: 7.9.2005

Dr Jerzy Krzyś

Numer 22 (61)

Data wydania: 7.9.2005

Spotkanie dyskusyjne – Wrzesień 1939 r we wspomnieniach.

Jako wprowadzenie do spotkania wspomnieniowego o wrześniu 1939 r. warto zapoznać się z artykułem Horsta Gerlacha pt. Der Polenfeldzug und die 21. ost-und westpreussische Infanterie - Division. Erinnerungen-Fakten-Geschichte (Westpreussen-Jahrbuch, t. 48, Muenster 1998).

Oto jego treść z cytatami:

21 dywizja piechoty niemieckiej wywodziła się z 3. pułku wschodnio-pruskiego Reichswehry, który od 1935 roku rozrósł się w dywizję Wehrmachtu z dowódcą gen, leut. Kunem Hansem von Bothem. W skład dywizji wchodziło: trzy pułki piechoty (3, 24, 45 po 14 kompanii strzeleckich), 21 pułk artylerii o trzech dywizjonach, bataliony saperów, łączności i zwiadu. 21. pułkowi artylerii podlegała jeszcze jednostka korpusna, a to 57. pułk artylerii i jednym dywizjonem artylerii ciężkiej i jednym połowej.

Już 16 VIII 1939 r., powołano wszystkich rezerwistów dywizji na 6-ciotygodniowe ćwiczenia. Pod broń zgłosiło się także wielu ochotników i umundurowanych policjantów gdańskich. Oficerowie prowadzili akcję uświadamiającą o wrogości Polski. W czasie ćwiczeń strzelano na strzelnicy wyłącznie ostrą amunicją, czego nie robiono wcześniej. Uzupełnione do pełnych składów oddziały przegrupowano marszem pieszym do rejonów między Kwidzynem a Gardeją. Żołnierze także pomagali przy żniwach. Żołnierze biwakowali, a także spali po stodołach, majątkach i w lasach wskutek dużej koncentracji wojska. Sztab 21. dywizji ulokował się w koszarach w Kwidzynie.

Utworzono XXI Korpus Armijny (d-ca gen. v. Falkenhorst), który miał za zadanie zdobyć Grudziądz z mostem i połączyć się z nacierającym od Chojnic XIX Korpusem, co odcięłoby polskie Wybrzeże. W skład XXI Korpusu wchodziły 21. i 228. rezerwowa dywizje piechoty i dodatkowa grupa artylerii z 57. pułku artylerii i 526. dywizjonu artylerii ciężkiej i baterii dział najcięższych 30,5 cm o kryptonimie dra Becka.

Wieczorem 31 VIII zarządzono alarm i w ciemności niemieckie oddziały skoncentrowały się przy polskiej granicy. Rozwinięto pełną łączność telefoniczną i radiową. Pierwszym zadaniem było osiągnięcie drogi Dąbrówka-Królewska- Gruta. Na zachodzie ugrupowania 21. dywizji nacierał przez Dusocin 45. pułk, w środku na Grabowiec 24. a na las Orle 3. pułk przy wsparciu ogniowym całej artylerii. W południe sztab 21. dywizji przeniósł się do Szembruczka. Od wybuchu pocisków obydwóch stron wybuchło wiele pożarów i w górę unosiły się słupy dymów. W południe pododdziały niemieckie osiągnęły Osę, na linii, której doszło do zaciętych walk, zatrzymujących ich natarcie. Żołnierze zalegli.

Autor przytoczył relacja chor. Herzberga z IIB/45 pp

„Na moich rękach i umarł ranny dowódca sąsiedniego plutonu, podczas gdy ja moim opatrunkiem osobistym opatrzyłem sobie jasno-czerwono krwawiącą ranę czoła. Było mi bardzo smutno. „Sanitariusz tu”, „Sanitariusza tam”, albo „Mutter”,

„Mama” „Hilfe” - te wołania zagłuszały dalekie rozkazy i komendy. Kompania miała jednego podoficera sanitarnego i 4 noszowych. Tu i tam walały się oliwkowo-zielone hełmy, a nasze były szare. Jeszcze po jasności, po zdobyciu dalszych 100 metrów, otrzymaliśmy rozkaz, aby się okopać. Leżeliśmy pod ciągłym ogniem nieprzyjacielskim. Wybuchający w pobliżu granat rozerwał mojego kolegę z plutonu. Dwa następujące ataki, w tym ostatni w ciemności spowodowały wszędzie prawdziwe fale kryjących się na ziemi”.

Wiele strat wśród Niemców spowodowali strzelcy z drzew i umocnień ziemnych, ostrzeliwując tych za Osą, którzy musieli cofnąć się tam po kontratakach. Tego dnia wieczorem uderzył wspierający XXI Korpus 1. batalion 10. pułku czołgów z Zinten. Napotykając jednak na duży opór musiały się czołgi wycofać.

Plt. Krueger tak opisał zaistniałą sytuację z 1/ 2 września:

„W nocy panowała u młodych żołnierzy wielka nerwowość i powstało małe zamieszanie. Wielokrotnie nie można było poznać, kto i skąd strzela. Do tego dołączyli polscy strzelcy z drzew (Baumschuetzen), którzy siedzieli zamaskowani w koronach drzew i z pogardą śmierci strzelali do ich wroga”.

Dzień 2 września upłynął na szturmowaniu polskich stanowisk, Około godziny 14 - 4 polskie samoloty myśliwskie ostrzelały nagle żołnierzy z 24. pułku za Osą. Ogień obrony przeciwlotniczej zestrzelił trzy z nich. Jedna maszyna spadła około 80 m od głównej centrali telefonicznej dywizji. Łącznościowcy wydobyli jeszcze z wraku radiostację nadawczo-odbiorczą.

Polacy stawiali duży opór, jednak 3 IX zdołano opanować rejon na wschód od Grabowca i Małe Lniska przy wsparciu czołgów i lotnictwa szturmowego z 3. szwadronu. Czołowe patrole zajęły dworzec kolejowy, który jak i kiosk były „splądrowane”. Pluton podoficera Kruegera usadowił się w zakładzie fryzjerskim i w nocy żołnierze okrywali się kitlami. „W nocy 3 IX miało miejsce wielkie zamieszanie. Polska artyleria, która wycofywała się z twierdzy, uderzyła na posterunki ubezpieczenia. Polskie działa zostały odprzodkowane i wściekle strzelały w okolice, zmuszając wojska niemieckiego batalionu do odwrotu wzdłuż linii kolejowej (do Gardei), aż do następnej budki dróżnika”.

4 IX- II i III batalion 45 pp zajęły samo miasto i twierdzę, a batalion czołgów zajął południową część miasta. Na drogach było jeszcze wielu polskich uchodźców. Zajęto także centralę telefoniczną, przez co w mieście była łączność telefoniczna, jak i gaz i woda. W ratuszu nastąpiło przejście władzy przez płk v. Behra, dowódcę 45. pp.

24. pp skoncentrował się w lasach na południe od Grudziądza, aż po Turznice. 24 pp obsadził także wschodni brzeg Wisły, powyżej miasta i likwidował polskich rozbitków, którzy przedostawali się przez rzekę z zachodniego brzegu. Wzięto ich do niewoli jeszcze ok. 10.

5 IX - 21. dywizja została wycofana do Prus Wschodnich, przegrupowana kolejną do rejonu Pizsa i wzięła udział w dalszych bojach aż po Brześć.

Tyle oto wiadomości, dotyczących walk o Grudziądz, można dowiedzieć się z omawianego artykułu, który został napisany obiektywnie, zgodnie z prawdą historyczną.

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, KMDG.